

ROLUL EDUCAȚIEI CIVICE ÎN EDIFICAREA UNEI SOCIETĂȚI DEMOCRATICE BAZATE PE DREPTATE, ECHITATE ȘI EGALITATE⁶

Valentin MĂRGINEANU⁷

<https://orcid.org/0000-0002-4223-5890>

Recenzent: Rodica CIOBANU, dr. habilitat, conf. univ., șef Departament Drept Public, USM

Rezumat: Educația civică reprezintă un pilon fundamental în edificarea unei societăți democratice bazate pe dreptate, echitate și egalitate. Într-un context marcat de transformări politice și sociale, formarea cetățenilor conștienți de drepturile și responsabilitățile lor devine esențială pentru consolidarea democrației participative. Educația civică contribuie la înțelegerea și respectarea principiului statului de drept, promovând accesul echitabil la justiție și responsabilitatea față de lege. Totodată, ea favorizează dezvoltarea unei culturi a echității, prin cultivarea solidarității și a empatiei sociale, reducând inegalitățile și sprijinind incluziunea grupurilor vulnerabile. În același timp, educația civică are un rol decisiv în promovarea egalității, prin combaterea discriminării, susținerea egalității de gen și respectarea diversității culturale. Republica Moldova, aflată pe drumul integrării europene, are oportunitatea de a valorifica educația civică ca instrument strategic pentru consolidarea instituțiilor democratice și pentru apropierea de valorile fundamentale ale Uniunii Europene. Prin programe educaționale moderne, parteneriate între administrația publică, societatea civilă și mediul academic, precum și prin campanii de sensibilizare, educația civică poate deveni motorul unei societăți incluzive, reziliente și ori-

6 Articolul este elaborat în contextul realizării Proiectului „Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor” (CONSEJ 01.05.02).

7 doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, vmargineanu70@gmail.com.

entate spre dreptate socială. În concluzie, educația civică nu este doar un proces de instruire, ci un mecanism de transformare profundă a societății.

Cuvinte cheie: dreptate, echitate, egalitate, stat de drept .

THE ROLE OF CIVIC EDUCATION IN BUILDING A DEMOCRATIC SOCIETY BASED ON JUSTICE, FAIRNESS, AND EQUALITY

Abstract: Civic education represents a fundamental pillar in building a democratic society grounded in justice, equity, and equality. In a context marked by political and social transformations, educating citizens who are aware of their rights and responsibilities becomes essential for strengthening participatory democracy. Civic education contributes to the understanding and respect of the rule of law, promoting equal access to justice and responsibility toward the law. At the same time, it fosters the development of a culture of equity by cultivating solidarity and social empathy, reducing inequalities, and supporting the inclusion of vulnerable groups. Furthermore, civic education plays a decisive role in promoting equality through combating discrimination, supporting gender equality, and respecting cultural diversity. The Republic of Moldova, on its path toward European integration, has the opportunity to capitalize on civic education as a strategic instrument for strengthening democratic institutions and aligning with the fundamental values of the European Union. Through modern educational programs, partnerships among public administration, civil society, and academia, as well as through awareness campaigns, civic education can become the driving force of an inclusive, resilient, and socially just society. In conclusion, civic education is not merely a process of instruction, but a mechanism for the profound transformation of society.

Keywords: *justice, equity, equality, rule of law*

Introducere

În contextul transformărilor accelerate care caracterizează societățile contemporane, problematica formării unei culturi civice solide devine din ce în ce mai relevantă atât în plan teoretic, cât și practic. Consolidarea democrației, funcționarea eficientă a instituțiilor și coeziunea socială depind în mod esențial de nivelul de conștientizare și asumare a valorilor fundamentale de către cetățeni. Încă Aristotel observa că *omul este prin natură o*

ființă a cetății [1, p. 7], o ființă (animal) politică. Aristotel consideră că participarea la viața comunității și asumarea responsabilităților sociale sunt trăsături fundamentale ale existenței umane, susținând astfel necesitatea formării unui spirit civic profund și continuu. În același sens, John Dewey sublinia că *democrația nu este doar o formă de guvernare, ci un mod de viață asociat, bazat pe experiența comună și comunicare reciprocă* [2, p. 87]. Democrația nu poate fi concepută în lipsa dimensiunii educaționale. În plus, același gânditor atrăgea atenția asupra faptului că *democrația trebuie să renască în fiecare generație, iar educația este moașa ei* [3]. Valorile democratice nu sunt permanente prin ele însele, ci trebuie cultivate continuu prin formarea conștiinței și implicării cetățenești. În acest cadru, educația civică se afirmă nu doar ca un instrument pedagogic, ci ca un mecanism esențial de configurare a raporturilor dintre individ, societate și stat.

La nivel conceptual, prima asociere generată de sintagma „educația civică” este, în mod tradițional, cea de disciplină școlară, integrată în sistemele educaționale formale. Totuși, o asemenea perspectivă se dovedește a fi limitativă, întrucât reduce un fenomen complex la o dimensiune instituțională restrânsă. În realitate, educația civică depășește cadrul formal al instruirii academice, constituindu-se într-un proces continuu de formare a conștiinței cetățenești, care se desfășoară pe tot parcursul vieții și implică o pluralitate de actori sociali. Încă din Antichitate, Aristotel afirma că scopul educației este formarea cetățenilor virtuosi [4, p. 200], ceea ce confirmă faptul că educația are o dimensiune morală și socială esențială. În aceeași ordine de idei, în spațiul românesc, Dimitrie Gusti considera că *școala trebuie să formeze cetățeni, nu doar specialiști* [5, p. 214], evidențiind rolul educației în consolidarea vieții democratice.

Importanța acestui proces derivă din faptul că valorile fundamentale ale unei societăți democratice – dreptatea, echitatea și egalitatea – nu pot fi menținute exclusiv prin mecanisme juridice sau instituționale. Ele necesită o internalizare profundă la nivel individual și colectiv, care să transforme normele abstracte în repere concrete de conduită. În absența acestei interiorizări, democrația riscă să rămână o construcție formală, lipsită de substanță axiologică și de susținere socială reală. Montesquieu atrăgea atenția că o nedreptate individuală afectează întregul corp social [6, p.294, fapt care de vorbește despre necesitatea unei conștiințe colective bazate pe dreptate.

Prin urmare, analiza educației civice trebuie realizată dintr-o perspectivă interdisciplinară, care să îmbine dimensiunea juridică, sociologică și pedagogică. Numai în acest mod poate fi înțeles rolul său în edificarea unei societăți democratice autentice, în care valorile fundamentale nu sunt doar proclamate, ci trăite și asumate în mod cotidian. În acest sens, prezentul demers își propune să evidențieze caracterul complex și multidimensional al educației civice, precum și contribuția acesteia la consolidarea unei culturi sociale întemeiate pe respect, responsabilitate și participare activă.

Rezultatele cercetării

Disciplina școlară numită *educația civică* se află într-un proces continuu de reconfigurare curriculară, fără a fi identificat încă un model optim unanim acceptat. Deși cauzele acestei dinamici și posibilele direcții de optimizare sunt multiple și relevante, ele nu constituie obiectul prezentului demers științific. Scopul lucrării de față constă în evidențierea caracterului profund și multidimensional al conceptului, care nu poate fi redus la un cadru instituțional formal sau limitat exclusiv la formarea generațiilor tinere. În această perspectivă, educația civică se conturează ca un factor determinant în procesul de edificare a unei societăți autentice democratice, orientate spre valorile și practicile spațiului european. În acest context, dreptatea, echitatea și egalitatea se afirmă drept repere axiologice fundamentale, care structurează și legitimează funcționarea comunităților democratice contemporane. Educația civică devine astfel un instrument esențial de transformare socială. După cum afirma Nelson Mandela, *educația este cea mai puternică armă pe care o poți folosi pentru a schimba lumea* [7, p.273]. Astfel este evidențiat rolul activ al educației în promovarea valorilor democratice.

Educația civică nu este doar o disciplină școlară. Ea este, de fapt, un proces de formare a conștiinței cetățenești. Prin educație civică, tinerii învață ce înseamnă să fii parte dintr-o comunitate, ce înseamnă să respecti legile, dar și să îți cunoști drepturile. Mai mult decât atât, educația civică îi ajută să înțeleagă că democrația nu este un cadou, ci o responsabilitate împărtășită.

O societate democratică nu poate exista fără cetățeni activi și responsabili, deoarece democrația nu este doar un sistem politic, ci un mod de a trăi împreună, bazat pe implicare și respect reciproc. Alexis de Tocqueville observa că pericolul democrației constă și în pasivitatea cetățenilor [8, p.

482], ceea ce face ca participarea civică să devină o condiție fundamentală a funcționării democratice. Dreptatea, echitatea și egalitatea nu se construiesc prin simple declarații sau prin legi scrise pe hârtie, ci prin acțiunile concrete ale oamenilor care aleg să participe la viața comunității. Fiecare gest de implicare – de la vot până la voluntariat sau exprimarea unei opinii – contribuie la consolidarea valorilor democratice.

În acest context, educația civică devine un pilon esențial al societății. Ea nu se limitează la transmiterea unor noțiuni teoretice despre drepturi și obligații, ci formează atitudini și comportamente. Prin educația civică, oamenii învață să gândească critic, să analizeze informațiile din jur și să nu accepte pasiv nedreptățile. Într-o lume în care suntem expuși constant la opinii și influențe diverse, capacitatea de a discerne între adevăr și manipulare este vitală.

De asemenea, educația civică promovează dialogul și respectul față de diversitate. Într-o societate democratică, diferențele de opinie nu trebuie să ducă la conflict, ci să devină puncte de plecare pentru dezbateri constructive. A asculta, a argumenta și a accepta că ceilalți pot avea perspective diferite sunt competențe care se învață și se exersează.

Nu în ultimul rând, educația civică îi încurajează pe cetățeni să se implice activ în rezolvarea problemelor comunității. Fie că este vorba despre protecția mediului, sprijinirea persoanelor vulnerabile sau participarea la inițiative locale, fiecare contribuție contează. Astfel, cetățenii nu mai sunt simpli spectatori, ci devin actori ai schimbării.

Prin urmare, o democrație autentică se construiește zilnic, prin responsabilitate și implicare. Iar educația civică este cheia care deschide drumul către o societate mai justă, mai echitabilă și mai solidară.

Și acum ne vom referi la dreptate. La dreptate nu doar ca la un concept abstract, ci ca la o realitate care ne influențează viața de zi cu zi. În ceea ce privește dreptatea, Aristotel o definea ca fiind *a da fiecăruia ceea ce i se cuvine* [9, p. 109]. Educația civică contribuie la interiorizarea acestui principiu, transformându-l într-un reper concret de conduită socială. Educația civică joacă un rol esențial în formarea unei înțelegeri profunde a acestui principiu, cultivând respectul pentru lege și pentru valorile morale care stau la baza conviețuirii sociale. Prin intermediul ei, învățăm că legile nu sunt simple constrângeri, ci instrumente create pentru a proteja drepturile și libertățile tuturor.

Totuși, educația civică ne ajută să depășim o viziune rigidă asupra dreptății. Ea ne arată că dreptatea nu înseamnă doar aplicarea mecanică a regulilor, ci presupune și discernământ, empatie și responsabilitate. Există situații în care litera legii poate fi respectată, dar spiritul ei ignorat. De aceea, un cetățean educat civic va ști să analizeze contextul, să înțeleagă consecințele deciziilor și să acționeze în acord cu principiile morale.

Un aspect fundamental al dreptății este recunoașterea demnității fiecărui individ. Educația civică ne învață că fiecare persoană, indiferent de origine, statut social sau convingeri, merită respect și tratament egal. Această perspectivă combate discriminarea și încurajează solidaritatea, contribuind la construirea unei societăți mai incluzive.

Mai mult decât atât, educația civică îi determină pe oameni să nu rămână indiferenți în fața nedreptăților. Ea dezvoltă curajul de a lua atitudine, de a semnală abuzurile și de a susține valorile corecte. Astfel, dreptatea nu mai este doar responsabilitatea instituțiilor, ci devine o misiune comună a tuturor cetățenilor.

Astfel, prin educația civică, dreptatea capătă o dimensiune vie și umană. Nu este doar un set de reguli, ci un ideal care se realizează prin acțiunile și atitudinile noastre zilnice, având în centru respectul pentru demnitatea fiecărei persoane.

Să vorbim despre echitate. Echitatea presupune depășirea unei egalități formale. O idee atribuită frecvent lui Thomas Jefferson ne face să înțelegem că tratamentul identic poate genera inechitate. Aceasta înseamnă să depășim ideea simplă de „toți sunt tratați la fel” și să înțelegem că oamenii pornesc din puncte diferite. Educația civică ne ajută să facem această distincție esențială: egalitatea oferă aceleași reguli pentru toți, dar echitatea ține cont de nevoile reale ale fiecăruia, pentru ca toți să aibă șanse reale de reușită. Astfel, o societate echitabilă nu ignoră diferențele, ci le recunoaște și încearcă să le compenseze.

Prin educația civică, învățăm că accesul la oportunități – educație de calitate, servicii de sănătate, locuri de muncă decente – nu ar trebui să fie influențat de statutul social, gen sau origine. Ea formează conștiința faptului că inegalitățile nu sunt întotdeauna rezultatul efortului individual, ci pot avea cauze structurale, precum sărăcia, discriminarea sau lipsa resurselor. Înțelegând aceste realități, devenim mai sensibili la dificultățile celorlalți și mai deschiși să susținem politici și inițiative care corectează aceste dezechilibre.

Un alt rol important al educației civice este acela de a dezvolta capacitatea de a recunoaște inegalitățile acolo unde ele există, chiar și atunci când sunt mai puțin vizibile. De exemplu, diferențele de șanse între mediul rural și cel urban sau stereotipurile legate de anumite grupuri sociale pot limita accesul real la oportunități. O persoană educată civic nu doar observă aceste probleme, ci caută soluții: susține incluziunea, promovează dialogul și se implică în acțiuni care reduc discriminarea.

Mai mult, educația civică ne învață că echitatea nu este doar responsabilitatea statului, ci și a fiecăruia dintre noi. Atitudinile noastre zilnice – felul în care îi tratăm pe ceilalți, modul în care reacționăm la nedreptăți sau sprijinul pe care îl oferim celor aflați în dificultate – contribuie la construirea unei societăți mai echitabile.

Astfel, echitatea este un ideal care cere conștientizare, empatie și acțiune. Iar educația civică este instrumentul prin care învățăm nu doar să înțelegem acest ideal, ci și să îl punem în practică, transformând oportunitățile egale dintr-un principiu teoretic într-o realitate accesibilă tuturor.

Și, desigur, egalitatea, principiu consacrat juridic în Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului, care la art. 1 afirmă că *oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi*. Educația civică ne ajută să înțelegem că egalitatea nu înseamnă uniformitate, adică ștergerea diferențelor dintre oameni, ci recunoașterea și respectarea lor. O idee atribuită frecvent lui Thomas Jefferson spune că tratamentul identic poate genera inechitate. Fiecare individ are propriile valori, credințe, experiențe și identitate, iar o societate democratică sănătoasă nu încearcă să le uniformizeze, ci să le integreze armonios. Egalitatea presupune, înainte de toate, garantarea acestorași drepturi fundamentale pentru toți, indiferent de cine sunt sau de unde provin. Această perspectivă este susținută de tradiția iluministă, inclusiv de Voltaire [10, p. 184-186], care promova egalitatea în fața legii.

Prin educația civică, învățăm că diversitatea este o resursă, nu un obstacol. Diferențele culturale, lingvistice sau de opinie pot deveni surse de creativitate, progres și înțelegere mai profundă a lumii. Atunci când oamenii sunt încurajați să își exprime liber identitatea, societatea devine mai dinamică și mai deschisă. În acest sens, egalitatea creează cadrul în care fiecare voce poate fi auzită și respectată.

Un alt aspect important este că educația civică ne formează capacitatea de a combate prejudecățile și stereotipurile. De multe ori, excluderea nu

apare din diferențe reale, ci din percepții greșite sau din lipsa de informare. Prin dialog și cunoaștere, aceste bariere pot fi depășite. Astfel, învățăm să privim oamenii nu prin prisma etichetelor, ci ca indivizi cu drepturi egale și cu potențial unic.

Mai mult decât atât, egalitatea implică și responsabilitatea de a crea un mediu în care nimeni nu este marginalizat. Educația civică ne încurajează să intervenim atunci când observăm discriminare sau nedreptate și să susținem incluziunea în toate formele ei. Nu este suficient ca drepturile să existe în teorie; ele trebuie respectate și aplicate în practică, în viața de zi cu zi.

Astfel, egalitatea, așa cum este înțeleasă prin educația civică, nu înseamnă să fim identici, ci să fim egali în drepturi și respect. Ea transformă diversitatea într-un punct forte și creează premisele unei societăți în care fiecare persoană se poate dezvolta liber, contribuind la binele comun.

Dar educația civică nu poate fi eficientă dacă rămâne doar pe hârtie. Ea trebuie să fie trăită. Trebuie să fie integrată în activitățile zilnice ale școlii, în proiecte comunitare, în dialogul dintre generații. Profesorii au un rol esențial, dar la fel de importantă este implicarea părinților, a instituțiilor și a societății civile.

Provocările sunt reale: dezinteresul față de viața publică, influența negativă a dezinformării, lipsa resurselor educaționale. Însă soluțiile există: programe educaționale moderne, formarea continuă a cadrelor didactice, utilizarea tehnologiei pentru implicarea tinerilor, și mai ales, crearea de spații în care vocea fiecărui cetățean să fie auzită.

Astăzi însă, nu mai este suficient să vorbim doar despre educația civică în sens restrâns. Societățile democratice au nevoie de un proces mai amplu: educația continuă a întregii societăți, care să modeleze valori, atitudini și comportamente orientate spre dreptate socială, echitate și respect reciproc.

Educația societății nu se realizează exclusiv în școală. Ea este un proces complex, care implică familia, mass-media, instituțiile statului, organizațiile neguvernamentale și spațiul digital. Toate aceste componente contribuie la formarea unei culturi sociale bazate pe respectarea drepturilor, pe solidaritate și pe responsabilitate colectivă.

Un element esențial al acestei educații este formarea conștiinței sociale. O societate educată în spiritul dreptății nu tolerează discriminarea, abuzul sau inegalitatea. În schimb, promovează incluziunea, respectul pentru diversitate și șanse egale pentru toți cetățenii.

De exemplu, în Finlanda, accentul pus pe educația media și pe gândirea critică nu vizează doar elevii, ci întreaga societate. Capacitatea cetățenilor de a analiza informațiile și de a respinge dezinformarea contribuie la consolidarea unei culturi a corectitudinii și responsabilității sociale.

În aceeași direcție, Estonia demonstrează cum educația societății în competențe digitale și civice poate stimula participarea activă. Prin utilizarea instrumentelor digitale, cetățenii sunt implicați direct în procesele democratice, ceea ce consolidează transparența și egalitatea de participare.

În Republica Moldova, procesul de educare a societății în spirit democratic este în plină evoluție. Inițiativele educaționale și proiectele comunitare contribuie la dezvoltarea unei culturi civice, însă persistă provocări legate de dezinformare, inegalități sociale și participare redusă. Aceste realități subliniază necesitatea unei abordări mai ample, care să depășească spațiul formal al educației.

În acest context, rolul școlii rămâne important, dar nu suficient. Este nevoie de o colaborare reală între toate instituțiile societății. Mass-media trebuie să promoveze informații corecte, mediul online trebuie utilizat responsabil, iar comunitățile trebuie să încurajeze implicarea activă a cetățenilor.

Educarea societății în spiritul dreptății, echității și egalității presupune, așadar, mai mult decât edificarea unui cadru normativ coerent; ea implică un proces profund de transformare a mentalităților și de formare a unei culturi civice autentice. Din perspectivă teoretico-juridică și sociologică, normele de drept au, fără îndoială, funcția de a consacra și proteja valori fundamentale, însă eficiența lor depinde în mod esențial de gradul în care acestea sunt interiorizate de către indivizi. Cu alte cuvinte, dreptul devine cu adevărat funcțional doar atunci când este dublat de o adevărată voință și conștientă la valorile pe care le exprimă.

Valorile sociale nu pot fi impuse exclusiv prin constrângere formală, deoarece ele țin de sfera convingerilor, a atitudinilor și a reprezentărilor colective. Procesul de internalizare axiologică presupune educație, dialog și participare, nu doar obediență față de reguli. În lipsa acestui proces, normele juridice riscă să rămână simple instrumente externe de reglementare, percepute ca obligații impuse din afară, și nu ca expresii legitime ale voinței și interesului comun.

În acest context, limitarea educării societății la mecanisme punitive sau represive se dovedește insuficientă și chiar contraproductivă. Deși

sanctiunea juridică este necesară pentru menținerea ordinii și descurajarea comportamentelor deviante, absolutizarea rolului său poate conduce la un conformism pur formal. Indivizii respectă norma nu pentru că îi înțeleg și îi împărtășesc fundamentul valoric, ci din teama de consecințe. Un asemenea tip de conformare este fragil și instabil, fiind dependent de intensitatea controlului și de probabilitatea sancțiunii.

Pe termen lung, o societate bazată predominant pe constrângere riscă să dezvolte mecanisme de evitare, simulare sau chiar contestare a normelor, ceea ce subminează autoritatea dreptului și încrederea în instituții. În schimb, o abordare centrată pe educație civică, pe formarea spiritului critic și pe cultivarea responsabilității individuale favorizează apariția unei conformări autentice, întemeiate pe convingere și asumare.

Prin urmare, realizarea efectivă a valorilor de dreptate, echitate și egalitate necesită o sinergie între dimensiunea normativă și cea educațională. Dreptul trebuie să ofere cadrul, dar educația este cea care conferă substanță și durabilitate acestui cadru. Numai printr-un asemenea echilibru se poate ajunge la o societate în care respectarea valorilor fundamentale nu este rezultatul constrângerii, ci expresia unei conștiințe colective mature și responsabile.

Se admite, în literatura de specialitate, că dreptul îndeplinește, pe lângă funcțiile sale normative și coercitive, și o funcție educativă [11, p. 230], orientată spre modelarea comportamentelor sociale și promovarea unui anumit sistem de valori. Prin intermediul normelor juridice, statul încearcă să transmită standarde de conduită considerate legitime și dezirabile, contribuind astfel la formarea unei conștiințe juridice colective. În această perspectivă, dreptul nu se limitează la a reglementa relațiile sociale, ci aspiră să influențeze atitudinile indivizilor față de concepte precum echitatea, responsabilitatea sau respectul față de celălalt. Din perspectivă juridică, deși Cicero afirma că legile autentice merită acest nume doar dacă sunt *promulgate în vederea bunăstării cetățenilor; pentru a le asigura o viață liniștită și fericită* [12, p. 398], subliniind caracterul uman și funcțional al dreptului, H. Kelsen arăta că efectul educativ al dreptului este limitat, deoarece normele juridice acționează în principal prin constrângere – *dreptul poruncește, permite, împuternicește, dar nu „învață”* [13, p. 97].

Astfel, considerăm că efectul educativ al dreptului este, în mod inerent, limitat. Această limitare derivă din însăși natura normelor juridice,

caracterizate prin obligativitate și sancțiune. Spre deosebire de normele morale sau de cele sociale informale, care acționează preponderent prin internalizare și convingere, normele juridice impun o conduită sub imperiul constrângerii. Respectarea lor nu reprezintă o opțiune bazată pe deliberare etică, ci o obligație a cărei nerespectare atrage consecințe juridice.

În acest context, receptarea normelor juridice de către membrii societății tinde să fie una predominant formală și instrumentală. Indivizii se conformează adesea nu pentru că aderă la valorile promovate, ci pentru a evita sancțiunea. Astfel, dreptul este perceput mai degrabă ca o instanță externă de control, decât ca un ghid intern al conduitei morale. Această percepție reduce potențialul normelor juridice de a genera reflecție autentică asupra distincției dintre bine și rău și de a stimula o adeziune voluntară la valorile pe care le consacră.

Prin urmare, funcția educativă a dreptului nu trebuie supraestimată. Ea poate contribui la stabilirea unor repere minime de comportament și la consolidarea unor practici sociale, însă nu poate substitui mecanismele profunde de formare morală, care presupun interiorizare, dialog și asumare personală. În lipsa acestor elemente, dreptul riscă să fie perceput ca o simplă formă de constrângere externă, iar impactul său educativ rămâne unul superficial și limitat.

Pentru ca valorile promovate de drept să devină operaționale în plan social, este necesar ca acestea să fie recunoscute și acceptate de către membrii societății ca fiind legitime și conforme cu propriul lor sistem de referință axiologic. Cu alte cuvinte, eficacitatea dreptului depinde în mod esențial de gradul de interiorizare a normelor juridice, ceea ce implică existența unei conștiințe juridice dezvoltate și a unui nivel ridicat de cultură juridică. În absența acestei internalizări, dreptul riscă să fie perceput ca un instrument exogen, impus artificial, ceea ce conduce la diminuarea autorității sale simbolice și normative.

În mod corelativ, este imperativ necesar ca societatea să perceapă dreptul nu ca pe un mecanism de impunere a unor valori străine sau arbitrare, ci ca pe un garant și un protector al valorilor pe care aceasta le recunoaște deja ca fiind fundamentale. Această relație de corespondență între drept și valorile sociale constituie premisa esențială a legitimității juridice. Astfel, dreptul ar trebui să reflecte, în mod prioritar, valorile consolidate în conștiința colectivă, și doar în mod gradual și prudent să promoveze

transformări axiologice, evitând disonanțele majore între norma juridică și realitatea socială. În acest context, educația civică devine indispensabilă. Ea completează dreptul, transformând conformarea formală într-o adeziune conștientă la valori. Responsabilitatea cetățeanului este esențială, așa cum sublinia John F. Kennedy: „nu te întreba ce poate face țara pentru tine, ci ce poți face tu pentru țara ta” [14].

În caz contrar, se poate genera un fenomen de nihilism juridic, caracterizat prin respingerea sau ignorarea normelor de drept, percepute ca fiind lipsite de relevanță sau legitimitate. Această atitudine conduce la o distanțare progresivă între societate și sistemul juridic, la erodarea încrederii în instituțiile juridice și, implicit, la diminuarea gradului de conformare voluntară la normele legale. Într-un asemenea context, dreptul ajunge să se bazeze preponderent pe forța coercitivă a statului pentru a-și asigura aplicabilitatea, ceea ce este, însă, inefficient și nesustenabil pe termen lung.

Concluzii

Realizarea efectivă a dreptului nu poate fi concepută exclusiv prin prisma constrângerii. Dimpotrivă, funcționarea optimă a sistemului juridic presupune ca majoritatea membrilor societății să respecte normele juridice în mod voluntar, ca rezultat al convingerii lor interne privind legitimitatea și utilitatea acestora. În acest cadru, recurgerea la constrângerea statală trebuie să aibă un caracter excepțional, intervenind doar în situațiile în care mecanismele de autoreglare socială și conștiința juridică individuală nu sunt suficiente pentru a asigura conformitatea cu normele de drept.

Educația civică este cheia pentru o democrație solidă. Ea ne ajută să construim o societate în care dreptatea nu este un privilegiu, echitatea nu este un ideal îndepărtat, iar egalitatea nu este doar un slogan. Educația civică transformă aceste valori în realități palpabile, prin fiecare cetățean care înțelege și își asumă rolul său. Să investim, așadar, în educația civică. Să o privim nu ca pe un domeniu secundar, ci ca pe fundamentul unei societăți democratice sănătoase. Numai astfel vom putea clădi o comunitate bazată pe respect, solidaritate și responsabilitate.

Referințe bibliografice:

1. Aristotel, *Politica*, Cartea I, București: Paideia, 2001
2. John Dewey, *Democracy and Education*, New York: Macmillan, 1916
3. John Dewey, *The School and Society*, <https://www.quoteslyfe.com/quote/Democracy-has-to-be-born-anew-every-734265> [accesat 15.05.2026]
4. Aristotel, *Politica*, Cartea VIII, București: Paideia, 2001
5. Dimitrie Gusti, *Sociologia militans*, București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1935
6. Montesquieu, *Despre spiritul legilor*, Vol. 1, București: Editura Științifică, 1964
7. Nelson Mandela, *Long Walk to Freedom*, London: Little, Brown, 1994
8. Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, vol. II, Penguin Books, 2003
9. Aristotel, *Etica Nicomahică*, București: Editura Științifică, 1988
10. Voltaire, *Dicționar filosofic*, Iași: Polirom, 1994
11. Negru B., Negru A., *Teoria generală a dreptului*, Chișinău: Bons Offices, 2006
12. Cicero, *Despre supremul bine și supremul rău*, București: Editura Științifică și Enciclopedică
13. Hans Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*, București: Humanitas, 2000
Doctor habilitat, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova,
rodica.ciobanu@usm.md .
14. John F. Kennedy, Discurs inaugural, 20 ianuarie 1961, <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-john-f-kennedys-inaugural-address> [accesat 15.05.2026]